

Liubov Derdziak¹

Wyższe Seminarium Duchowne Archidiecezji Lwowskiej we Lwowie-Brzuchowicach

Uniwersalizm grzechu i misja Ducha Świętego w świetle encykliki św. Jana Pawła II *Dominum et Vivificantem*

Grzech jako nieodłączny element kondycji ludzkiej stanowi istotny temat w nauce Kościoła. Święty papież Jan Paweł II poświęcił temu zagadnieniu wiele uwagi w swoim nauczaniu, wydaje się jednak, że swoiste kompendium nauki na temat grzechu znajdujemy w jego encyklice o Duchu Świętym *Dominum et Vivificantem*. W niej to ojciec święty przypomniiał główne prawdy o Trzeciej Osobie Boskiej i w świetle tej fundamentalnej nauki przedstawił grzech w całej jego złożoności.

Sytuacja chrześcijan XXI wieku niewiele się zmieniła w porównaniu z ubiegłym stuleciem, kiedy to papież Pius XII, a za nim Jan Paweł II uważali, że „grzechem tego wieku jest utrata poczucia grzechu”². Ce-

---

¹ Liubov Derdziak – dr, pedagog, teolog, Wykładowca dogmatyki w Wyższym Seminarium Duchownym obrządku rzymskokatolickiego we Lwowie-Brzuchowicach, w Instytucie Teologicznym im. św. Józefa Bilczewskiego we Lwowie-Brzuchowicach, w Bazylikańskim Instytucie Studiów Filozoficzno-Teologicznych im. Józefa W. Rutkiego we Lwowie-Brzuchowicach; katechetyki, pedagogiki, dogmatyki w Instytucie Nauk Religijnych św. Tomasza z Akwinu w Kijowie, nauczycielka gry na fortepianie w chóralnej szkole Dudaryk we Lwowie. Autorka kilkunastu artykułów. Mieszka we Lwowie.

² Jan Paweł II, enc. *Dominum et Vivificantem* [dalej: DV], 47.

lem obecnego artykułu jest zatem próba odczytania oraz przedstawienia myśli papieża Polaka dotyczącej procesu Bożego zbawiania poprzez misję Ducha Świętego w sercu człowieka, a także przypomnienia, że proces ten nie dokonuje się samoistnie ani jednostronnie, lecz wymaga naszego osobistego zaangażowania. Działalność Ducha Świętego skierowana jest na przygotowanie ludzi do nawrócenia poprzez doprowadzanie ich do uznania własnej grzeszności, gdyż jedynie w ten sposób mogą stać się zdolnymi do przyjęcia udzielanej im łaski.

Warto dodać, że wypowiedzi papieża zostaną wzbogacone o liczne opracowania współczesnych teologów, którzy zajmują się problematyką grzechu w świetle pneumatologii.

1. Uniwersalizm grzechu

Grzech pierworodny ma charakter uniwersalny między innymi z tego powodu, że stanowi „początek i korzeń” wszystkich innych grzechów. Wobec niego – stwierdza papież – odkupieńcza moc staje się szczególnie „przejrzysta i skuteczna”³. Wszyscy ludzie jako dzieci pierwszego człowieka Adama zgrzeszyli w nim (por. Rz 3, 23). Tak więc grzech człowieka wpisuje się w „dramat o kosmicznych wymiarach”⁴.

1.1. Grzech Adama

Jan Paweł II w encyklice *Dominum et Vivificantem* przypomina, że początek grzechu pierworodnego jest zakorzeniony w woli i sumieniu człowieka. Jawi się on jako „nieposłuszeństwo” wobec woli Boga, oznaczające „przekroczenie tej granicy, która dla woli i wolności człowieka jako istoty stworzonej pozostaje nieprzekraczalna”⁵. Jego przeciwstawieniem będzie „posłuszeństwo” Chrystusa – Syna Bożego (por. Rz 5, 19; Flp 2, 8)⁶,

---

³ DV 33.

⁴ P. Deseille, *Grzech, zbawienie, przebóstwienie. Ujęcie prawosławne*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, red. Lucjan Balter i in., Poznań 1997, s. 422 (Kolekcja Communio, 11).

⁵ DV 36.

⁶ DV 33.

który w nauczaniu apostoła Pawła nazywany jest „drugim Adamem”. Pierworodne „nieposłuszeństwo” zostało zastąpione przez najwyższe posłuszeństwo Pierworodnego, który w darze złożonym z samego siebie przeobraził klęskę śmierci, sprowadzonej na ludzi przez pierwszego człowieka Adama, w zwycięstwo miłości. Właśnie On jest „początkiem, Nowością, Prawem, Normą, Rekapitulacją”. Te funkcje w świecie realizuje na skalę uniwersalną Duch Święty⁷.

Nieposłuszeństwo pierwszego rodzica zakłada „odrzućcie prawdy zawartej w Słowie Bożym”, które było od samego początku i przez które wszystko się stało (por. J 1, 1–3.10; Kol 1, 15–18). Nieposłuszeństwo jawi się jako odrzucenie źródła ładu moralnego, jakim jest Boża Mądrość i Prawo, w celu ustanowienia siebie „autonomicznym źródłem” stanowiącym o tym, co dobre, a co złe⁸. Grzech pierwszych rodziców wyrażony został w czynie nieposłuszeństwa, będącego skutkiem pokusy pochodzącej od „ojca kłamstwa” (J 8, 44). Kłamstwo to doprowadziło do „radykalnego odrzucenia prawdy” zawartej w Słowie Ojca, które jest Jego Miłością. Dopelnieniem tego grzechu był Wielki Piątek, kiedy Syna Bożego wydano na śmierć, ponieważ Mu nie uwierzono⁹.

Wskutek owego nieposłuszeństwa człowiek utracił życie wieczne, czyli życie w zjednoczeniu z Bogiem, gdyż z własnego wyboru „oderwał się” od uczestnictwa w Jego życiu (zob. Rdz 3, 22; J 3, 36; 4, 14nn; Dz 13, 48; Rz 6, 23 itd.). To oderwanie oznacza także odwrócenie się i zamknięcie ludzkiej wolności na Boga przy jednoczesnym otwarciu się na „ojca kłamstwa”, za sprawą którego „dochodzi do głosu geniusz podejrzeń”¹⁰. Przez swój grzech Adam znalazł się pod władzą Nieprzyjaciela, który podsunął mu pokusę stania się jak Bóg. Oznaczało to dla człowieka ukierunkowanie się na swoje własne, egoistyczne zaspokojenie, na „s a m o-przebó-

⁷ Por. C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 167.

⁸ DV 36.

⁹ DV 33; por. J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciwi” w dzisiejszym świecie* (DV n. 55–56), [w:] *Duch Święty w posłudze Kościoła wobec Świata: materiały z Duszpasterskich Wykładów Akademickich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 27–28 sierpnia 1998*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 1999, s. 105.

¹⁰ DV 37.

stwienie” w miejsce rozwijania w Bogu zakodowanego w głębi serca dążenia ku dobru¹¹.

Poprzez pokusę szatan zdołał ukazać człowiekowi Boga jako przeciwnika wolności stworzenia, a przede wszystkim jako „przeciwnika człowieka”, który stara się zakłamać Dobro absolutne, zaszczipiając w ten sposób w ludzkiej świadomości „bakcyła sprzeciwu” wobec Ojca¹².

Grzech nie zdołał jednak całkowicie zatrzeć w człowieku owego obrazu Bożego, na który został stworzony. W człowieku, ze swej natury ukierunkowanym na dialog z Bogiem, pozostała wolna wola, tęsknota za utraconym rajem oraz niezmiennione dążenie do Boga jako swego celu ostatecznego. Wynika z tego, że człowiek posiada zdolność wyrażenia zgody na działanie łaski, a nawet proszenia o nią. Jak twierdzi Placide Deseille, owa zdolność człowieka „będzie mogła się aktualizować, korzystając jedynie z dobrodziejstw miłosierdzia Bożego, obiecanych skądinąd zaraz po upadku”¹³.

1.2. Grzech potomków Adama

Od chwili, gdy grzech zapanował nad stworzeniem rozumnym, nazaczył swoim piętnem wszystkie pokolenia. Sytuację tę trafnie obrazują słowa Adama Ludwika Szafrąńskiego, który mówi, że od tej chwili grzech „zalega w świadomości i życiu wszystkich pokoleń”¹⁴.

Ojciec święty, odnosząc się do grzechu ludzi po upadku Adama, wyraża następującą myśl: „za sprawą ojca kłamastwa pójdzie przez dzieje ludzkości stałe ciśnienie w kierunku odrzucenia Boga przez człowieka, aż do nienawiści”. Człowiek zatem przestał postrzegać Boga jako źródło swojego dobra i wyzwolenia, upatrując w Nim raczej ograniczenie własnej wolności¹⁵.

---

¹¹ P. Deseille, *Grzech, zbawienie, przebóstwienie*, dz. cyt., s. 422.

¹² DV 37–38.

¹³ P. Deseille, *Grzech, zbawienie, przebóstwienie*, art. cyt., s. 423.

¹⁴ A. L. Szafrąński, *Udzielanie się Boga w Duchu Świętym*, [w:] *Dominum et Vivificantem, Tekst i komentarze*, dz. cyt.,

¹⁵ DV 38.

Każdy grzech jest świadomym wyborem, który „niesie ze sobą pewną podatność w stosunku do tej motywacji, jaka zawiera się w pierwszej nauce do grzechu: «tak jak Bóg będziecie znali dobro i zło» (Rdz 3, 5)”¹⁶. Dlatego też fakt, że nie jesteśmy w stanie być zawsze posłuszni Duchowi Świętemu, jawi się jako wyraźny skutek grzechu pierworodnego¹⁷, a nasza wolność domaga się wyzwolenia. Pomimo tego, że nadal rzeczywiście jesteśmy dziećmi Bożymi, nasza wolność nie stanowi dla nas „punktu wyjścia”, lecz staje się dopiero „punktem dojścia” całego życia chrześcijańskiego¹⁸.

1.3. Grzech ukrzyżowania

W swoim nauczaniu Jan Paweł II ukazuje związek, jaki zachodzi pomiędzy grzechem pierworodnym a grzechem zabójstwa Syna Bożego: pierwszy grzech jest niejako „zarysem” grzechu „największego”, w którym dokonano się nie tylko odcięcie się od źródła istnienia, ale także znieważenie samej istoty ludzkiej¹⁹.

Grzech ukrzyżowania Syna Człowieczego ma swoje podłoże w grzechu odrzucenia Jego posłannictwa. Jak twierdzi sam Pan Jezus, grzechem jest to, że ludzie w Niego nie uwierzyli (por. J 10, 26). Wydawać się może, iż ten grzech dotyczy jedynie tych, którzy żyli na ziemi w czasach ziemskiej działalności Chrystusa i nie przyjęli Jego nauczania. Papież jednak tłumaczy, że ów wąski, czyli historyczny wymiar rozszerza się aż do wymiaru uniwersalnego. Dzieje się tak w odniesieniu do dokonanego przez Chrystusa odkupienia, które ma zasięg uniwersalny²⁰. Zauważmy, że grzech ten ma także wymiar strukturalny, gdyż „unicestwia sens stworzenia i odkupienia”. Sensem człowieka jest komunია, wspólnota z Osobami Trójcy Świętej, która ulega odrzuceniu wskutek odrzucenia Osoby

¹⁶ DV 37.

¹⁷ B. Ibał, *Odważyć się na Ducha*, „Międzynarodowy Przegląd Teologiczny Communio”, Poznań, 2 (104) 1998, s. 78.

¹⁸ G. del Pozo, *Chrześcijańskie życie w Duchu i według Ducha*, [w:] *Duch Odnowiciel*, red. L. Balter i in., Poznań 1998, s. 219 (Kolekcja Communio, 12).

¹⁹ Por. DV 27; C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 163.

²⁰ Por. DV 29.

Jezusa. W konsekwencji odrzuca się samego Boga, który jest „celem Historii i osoby jako wiecznej”²¹.

Kto jest odpowiedzialny za grzech „zabójstwa” Syna Człowieczego? Żydów jako pierwszych wezwano do „odpowiedzialności za walkę z potęgą grzechu”, lecz oni nie rozpoznali swego powołania, ponieważ nie przyjęli Tego, który został do nich posłany (por. J 15, 22). Oni też jako pierwsi oskarżyli Jezusa, odrzucając Jego naukę oraz wydając Go na śmierć krzyżową. Jednak podmiotem procesu przeciwko Jezusowi byli nie tylko Żydzi – był nim również „świat”²².

To odrzucenie Jezusa oraz Jego nauczania nadal dokonuje się w ludzkich umysłach i sercach. Jezus, raz skazany na śmierć krzyżową, wciąż jest osądzany i skazywany w sumieniach ludzkich. „Świat” w rozumieniu Janowym, czyli wrogi światłości i prawdzie, nieustannie usiłuje oskarżać Jezusa „w celu potępienia Go przed trybunałem wewnętrznym i wszędzie obecnym, a mianowicie przed sumieniem ludzi”. Celem działania „ojca kłamstwa” jest zniszczenie prawdy Jezusa, a jedynym Jego obrońcą jest Paraklet – Duch Prawdy. To On jako jedyny będzie bronił Mesjasza przed kłamstwem świata i w tym procesie wykaże „winę świata” (por. J 16, 7–11). Ta wina świata jest przede wszystkim winą „wolnego” człowieka, gdyż w skutkach jego grzechu ma udział całe stworzenie²³.

Dlatego papież podkreśla, że każdy grzech zawsze ma odniesienie do Krzyża Chrystusowego, a przez to, pośrednio, do grzechu tych, którzy nie uwierzyli w Pana Jezusa i skazali Go na śmierć krzyżową²⁴. Grzech zabójstwa Syna Bożego, którego ludzie dopuścili się w Wielki Piątek, nazywa Jan Paweł II największym grzechem, za pośrednictwem którego dokonało się największe zwiędstwo. Analogicznie do tego, jak śmierć Chrystusa zwyciężyła śmierć ludzką (por. 1 Kor 15, 55), tak również „grzech ukrzyżowania Boga-Syna przewycięża ludzki grzech”. Ofiara największej miłości, która dokonała się w sercu Odkupiciela, przewycięża zło wszystkich

---

²¹ C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 168.

²² I. Mroczkowski, *Duch, który przekonuje świat o grzechu*, [w:] *Duch Święty w posłudze Kościoła wobec świata...*, dz. cyt., s. 133.

²³ J. Kudasiewicz, *Duch Święty a grzech świata (J 16,7-11)*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, dz. cyt., s. 181.

²⁴ Por. DV 29.

ludzkich grzechów, stając się tym samym „ceną” i „zapłatą” wyzwolenia człowieka z niewoli grzechu (por. Rz 6, 6.17)²⁵. Jednocześnie stanowi ona wyraz tej Jego miłości, którą nas do końca umiłował (J 13, 1) oraz Jego posłuszeństwa aż do śmierci krzyżowej (por. Flp 2, 8)²⁶. W ten sposób poprzez grzech Ukrzyżowania Syna Człowieczego objawił się paradoks krzyża, który z jednej strony ukazuje „szczyt panowania grzechu”, a z drugiej strony „udowadnia jego niemoc”²⁷.

1.4. Grzech przeciwko Duchowi Świętemu

Człowiek, dobrowolnie poddając swoją wolę pod wpływ „ojca kłamstwa”, staje się zdolny do tego, aby sprzeciwić się nawet Bogu samemu²⁸. Świadectwo o grzechu przeciw Duchowi Świętemu, zwanym inaczej „błuznierstwem” przeciwko Duchowi Świętemu, znajdujemy u wszystkich synoptyków (Mt 12, 31n; Mk 3, 28n; Łk 12, 10). Na czym ono polega? Jan Paweł II odwołuje się do nauczania św. Tomasza z Akwinu, który wyjaśnia, że grzech ten jest „nieodpuszczalny z samej swojej natury, gdyż wyklucza to, czym dokonuje się odpuszczenie grzechów”²⁹. Papież wysnuwa wniosek, że w związku z tym ów grzech polega na „odmowie przyjęcia tego zbawienia, jakie Bóg ofiaruje człowiekowi przez Ducha Świętego działającego w mocy Chrystusowej ofiary Krzyża” oraz na „odmowie przyjęcia tego odpuszczenia, którego wewnętrznym szafarzem jest Duch Święty”, działający w sumieniach ludzkich w celu doprowadzenia do nawrócenia³⁰.

²⁵ DV 31.

²⁶ Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, tekst polski: Watykan 1989, s. 482–484.

²⁷ Por. I. Mroczkowski, *Duch, który przekonuje świat o grzechu*, dz. cyt., s. 135–136.

²⁸ J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie* (DV n. 55–56), dz. cyt., s. 107.

²⁹ Cyt. za: DV 46.

³⁰ DV 46; por. C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 171. Sumienie ludzkie jest „tą rzeczywistością, w której Bóg spotyka się z człowiekiem, a człowiek z Bogiem. Bóg kieruje ku człowiekowi swoje wezwanie pełne miłości, a jednocześnie czeka, by człowiek odpowiedział na nie w sposób wolny w duchu tejże samej miłości, którą został obdarowany”. Sumienie jest także „głosem Boga” w chwilach, kiedy człowiek „nie rozpoznaje w sobie odniesienia do Stwórcy”. Ono też wskazuje na fundamentalną godność człowieka. Zob. J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarz*, dz. cyt., s. 199.

Stwierdzenie Pana Jezusa, że taki grzech nie będzie odpuszczony, wiąże się z radykalną odmową nawrócenia ze strony człowieka. Znaczy to, że „nie-odpuszczenie” wynika z „nie-pokuty”, czyli z radykalnej odmowy nawrócenia się. Natomiast owa odmowa zamyka wejście do źródeł odkupienia, które dla nas wysłużył Pan Jezus i z których dla naszego dobra czerpie owoce zbawienia Duch Święty. Jest to, można by rzec, wzbronienie Duchowi Świętemu, aby dopełnił w ludzkich duszach Chrystusowego dzieła odkupienia. To odrzucenie oczyszczającej mocy Ducha i Krwi, a jednocześnie uzurpowanie sobie swoistego prawa do trwania w złu i grzechu, który odrzuca odkupienie. Przez taką postawę człowiek „zamyka się” w grzechu, uniemożliwiając tym samym nawrócenie oraz odpuszczenie grzechów, które uważa „za jakby nieistotne i nieważne w swoim życiu”³¹. Ten stan człowieka papież nazywa „stanem duchowego upadku”, czyli „błuznierstwem przeciwko Duchowi Świętemu”. Nie pozwala ono człowiekowi wyjść z samozamknięcia i otworzyć się na Boskie zbawcze obdarowanie, mające swój początek w oczyszczeniu sumienia oraz odpuszczeniu grzechów, co z kolei zasmuca Ducha Bożego (por. 1 Tes 5, 19; Ef 4, 30)³².

W świetle powyższych rozważań widzimy, że grzech przeciwko Duchowi Świętemu to nie tyle jakiś konkretny uczynek, który znieważa Pocieszyciela, ile raczej grzeszna postawa życiowa. To pewna decyzja egzystencjalna, fundamentalny wybór, który odrzuca odkupienie³³. Człowiek popełnia ten straszny grzech zwłaszcza przez to, że będąc ukształtowanym do dialogu ze Stwórcą, „odmawia realizacji podstawowej relacji Boga ku człowiekowi” i na tym właśnie polega „nieszczęście człowieka”³⁴.

Grzech przeciwko Duchowi Świętemu, zauważa papież, ma również swój pierwotny wymiar, który polegał na zakłamaniu i odrzuceniu Daru oraz Miłości, jaką jest w wewnętrznym życiu Boga Trzecia Osoba Boska – Duch Święty; tego Daru i tej Miłości, które stanowią o początku świata i człowieka³⁵.

---

³¹ DV 46.

³² Por. DV 4; J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie* (DV n. 55–56), dz. cyt., s. 104.

³³ Por. J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 209–210.

³⁴ Por. I. Mroczkowski, *Duch, który przekonuje świat o grzechu*, dz. cyt., s. 140–141.

³⁵ DV 5.

2. Misja Ducha Świętego

Duch Święty, który od zawsze był dla człowieka obdarowaniem Bożą obecnością, zna jego tajemnicę od początku³⁶. Tajemnica człowieka to nie tylko prawda o stworzeniu, ale także tajemnica jego odejścia od Boga, czyli tajemnica jego grzeszności. Pan Bóg nie pozostawia jednak człowieka samemu sobie, ale daje mu obietnicę zbawienia, która jest połączona „z darem przebaczenia grzechów i wezwaniem do nawrócenia”³⁷.

2.1. Duch Święty przekonuje świat o grzechu

Dlatego, mówi ojciec święty, On jeden może w pełni „przekonywać o grzechu ludzkiego początku”, który stał się korzeniem i zarzewiem wszystkich innych grzechów. Ponieważ Duch Prawdy zna wymiar grzechu pierwotnego, dlatego przekonuje o nim świat, a czyni to w perspektywie sądu oraz sprawiedliwości, która została objawiona w ofierze krzyżowej Syna Bożego, poprzez posłuszeństwo aż do śmierci (por. Flp 2, 8)³⁸.

Jan Paweł II przypomina, że Pan Jezus przed swoim odejściem z tego świata zapowiadał apostołom zesłanie nowego Pocieszyciela, który miał apostołów pouczać i doprowadzić do całej prawdy. Jego posłannictwo miało polegać na „przekonywaniu świata o grzechu, o sprawiedliwości i o sądzie” (zob. J 16, 8–11). Papież podkreśla bardzo ważny fakt: zapowiedź Ducha Świętego jest połączona z zapowiedzią odejścia Chrystusa przez Krzyż, który stał się dla Ducha Świętego swoistym wezwaniem do przekonywania świata o grzechu³⁹. Cała ekonomia zbawienia dokonana przez Pana Jezusa „jest istotną treścią posłannictwa Ducha Świętego i w Nim staje się ostatecznie zbawcza”⁴⁰. Dlatego też Pan Jezus swoje odejście ukazuje jako „pożyteczne”⁴¹.

---

³⁶ Por. DV 35.

³⁷ J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 205.

³⁸ Por. DV 35, 37.

³⁹ Por. DV 38–39; A. Tronina, *Duch, który przeobraża cierpienie w odkupieńczą miłość*, [w:] *Domini et Vivificantem. Tekst i komentarze*, dz. cyt., s. 186.

⁴⁰ C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 166.

⁴¹ DV 27.

Co oznacza „przekonywanie o grzechu”? Papież tłumaczy, że oznacza ono „wykazywanie zła grzechu” w relacji do krzyża Chrystusa, co pozwala rozpoznać je „w pełnej skali zła” (por. 2 Tes 2, 7; 1 Tm 3, 16). Tylko w świetle Krzyża możemy poznać ten wymiar grzechu, a przekonać o nim może jedynie Duch Prawdy – zwłaszcza dlatego, że chodzi przede wszystkim o grzech odrzucenia posłannictwa Syna Bożego, który przyszedł w mocy Ducha Świętego⁴². Przekonywanie o grzechu jawi się więc jako proces zbawczy, jako „aplikacja odkupienia przedmiotowego do podmiotowego, uobecnianie historii Jezusa w historii ludzkiej”⁴³. Dokonuje się owo przekonywanie na drodze sumienia, którym człowiek został obdarowany w tym celu, aby obraz Boży wiernie odzwierciedlał swój Pierwowzór⁴⁴. Sumienie jednak może spełniać tę funkcję jedynie pod warunkiem, że jest „prawe”⁴⁵, gdyż jest fundamentem zaufania i miłości. Jeżeli słuchamy własnego sumienia, oznacza to, że słuchamy Boga, a jeżeli go nie słuchamy, wówczas okazujemy nieposłuszeństwo Bogu, czyli Go lekceważymy⁴⁶.

Bardzo ciekawym spostrzeżeniem dzieli się w komentarzu do nauczania Jana Pawła II Czesław Stanisław Bartnik. Mówi on, że Duch Święty przekonyuje świat o grzechu w kategoriach „poprawiania świata”: „samo odkrycie grzechu jako grzechu oznacza poprawienie ludzkości”. Dopiero po osądzeniu świata przez Ducha Świętego świat otrzymuje swoją „tożsamość, określenie, imiennosc”, czyli „z pogańskiego staje się Chrystusowy”⁴⁷.

Zauważmy, że aby Duch Święty mógł przekonywać świat i człowieka o grzechu, musi być w nim obecny, dlatego można również mówić o „działaniu Ducha Świętego w człowieku grzesznym”. Taki człowiek nie prowa-

---

⁴² Por. tamże 32; 38; 44.

⁴³ C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 169; por. G. del Pozo, *Chrześcijańskie życie w Duchu i według Ducha*, dz. cyt., s. 229.

⁴⁴ Por. DV 36, 43, 44.

⁴⁵ Por. DV 43. Aby sumienie rzeczywiście stawało się „prawe”, wymaga „regularnej konfrontacji z Jezusową drogą wypełniania powołania”. Taki proces, jeżeli odbywa się codziennie w rachunku sumienia, przy wzywaniu Ducha Świętego jako „światłości sumień”, autor nazywa „kulturą sumienia”, I. Mroczkowski, *Duch, który przekonuje świat o grzechu*, dz. cyt., s. 145.

⁴⁶ Por. E. Staniek, *W trosce o sumienie*, Kraków 1996, s. 16–17.

⁴⁷ C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 162–163.

dzi współpracy z Duchem Świętym, nie jest otwarty na Jego działanie. Na czym więc polega działanie Ducha Świętego wobec niego? Działając swoją łaską od zewnątrz, Duch Święty pobudza grzesznika do lęku oraz zachęca do pokuty za grzechy, a także do nawrócenia⁴⁸.

O jaki zatem grzech chodzi? Przede wszystkim chodzi o „bunt”, jaki opanował ludzkie serce, niedoskonałe w stosunku do doskonałego Boga będącego Duchem (por. Ga 5, 17). Papież dodaje, że ponieważ człowiek jest „istotą dwoistą”, czyli duchowo-cieleśną, w nim samym toczy się walka pomiędzy tym, do czego dąży duch, a tym, do czego dąży ciało. Ta walka, podkreśla ojciec święty, jest następstwem grzechu, a jednocześnie jego potwierdzeniem⁴⁹. W związku z tym chrześcijanin musi ciągle dokonywać wyboru pomiędzy życiem „w Chrystusie” a życiem „w ciele” (por. Rz 7, 5 – 8, 1), życiem według Ducha a życiem według ciała (por. Rz 8, 4n)⁵⁰.

Idąc za myślą św. Pawła, papież przypomina, że apostoł mówi o owocach, które rodzi duch i które rodzi ciało. Ukazują one pewne postawy wynikające z dobrego lub złego usposobienia człowieka w wyniku ulegania lub opierania się zbawczemu działaniu Ducha Świętego. Jan Paweł II podkreśla, że apostoł zachęca do życia według Ducha (por. Rz 8, 5.9), odradzając życie według ciała, którego kresem jest śmierć. Dzięki odkupieńczej ofierze Pana Jezusa jesteśmy bowiem przeznaczeni do tego, aby żyć (por. 1 Kor 6, 20). Wyśługując Ducha Świętego poprzez swoją Mękę, Pan Jezus daje Go nam, przez co stajemy się Jego dłużnikami, a nie dłużnikami ciała (por. Rz 8, 10.12)⁵¹.

Jan Paweł II mówi ponadto, że Duch Święty przekonuje o nieprzyjęciu posłannictwa Chrystusa przez tych, do których przyszedł, co doprowadziło aż do wydania Go na śmierć krzyżową⁵².

---

⁴⁸ Por. J. Warzeszak, *Działanie Ducha Świętego w świecie i w Kościele według średniowiecznej szkoły franciszkańskiej*, Niepokalanów 1992, s. 157; S. Gręś, *Eschatologiczny wymiar obecności Ducha Świętego w ziemskim życiu człowieka*, [w:] *Duch Odnowiciel*, Poznań, 12 (1998), s. 344.

⁴⁹ DV 55.

⁵⁰ Por. J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie* (DV n. 55-56), dz. cyt., s. 103, 107-108.

⁵¹ DV 55; por. Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiiciela*, s. 348.

⁵² Por. DV 27.

Duch Święty będzie przekonywał świat o sprawiedliwości. Papież podkreśla, że chodzi o „ostateczną sprawiedliwość, jaką okaże Jezusowi Ojciec, otaczając Syna swego chwałą zmartwychwstania i wniebowstąpienia”⁵³. Od strony negatywnej sprawiedliwość oznacza wyzwolenie ze stanu grzechu, który jawi się jako zniewolenie⁵⁴, od strony zaś pozytywnej oznacza przywrócenie człowieka do stanu przyjaźni z Bogiem oraz zgodność ludzkiego postępowania z wolą Bożą. Ojciec Święty w swoim nauczaniu koncentruje się na pozytywnym aspekcie sprawiedliwości oraz podkreśla chrystologiczne jej rozumienie, czyli stan wywyższenia Chrystusa w Ojcu. Komentując nauczanie papieskie, Bartnik nazywa Ducha Świętego „reżyserem”, który doprowadził do połączenia tych dwóch aspektów sprawiedliwości – negatywnego i pozytywnego – w osobie Jezusa Chrystusa. Negatywnym aspektem egzystencji Pana Jezusa jest Jego męka, śmierć oraz zstąpienie do otchłani, a pozytywnym – wydarzenia chwalebne, czyli zmartwychwstanie, wniebowstąpienie oraz zesłanie Ducha Świętego. To właśnie On wszystkim daje możliwość uczestnictwa w tej paschalnej tajemnicy Chrystusa⁵⁵.

Według Papieża, przekonywanie występuje zawsze w odniesieniu do „ostatecznego zbawienia w Bogu”, czyli w odniesieniu do sprawiedliwości⁵⁶. Dlatego Duch Święty, przekonując świat o grzechu, przekonuje o tym grzechu, który został poddany zbawczej mocy Odkupienia, a zarazem czyni to w perspektywie pierwotnego wymiaru grzechu⁵⁷. Ponieważ człowiek jest niejako „racją grzechu”, dlatego też jest sądzony, ale to nie człowiek jest potępiony, lecz potępione zostaje całe zło. Dlatego też „Duch Święty p r z e k o n u j e przez zwycięstwo nad grzechem”. Sąd ostatecznie oznacza miłość Bożą o charakterze nieskończonym. Dlatego Duch Święty sądzi człowieka miłością, a sam sąd jest „radykalną miłością”⁵⁸.

---

⁵³ DV 27.

⁵⁴ B. Kloppenburg, *Wyzwalająca moc prawdy (Chrystusa)*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, dz. cyt., s. 57.

⁵⁵ Por. DV 8; B. Nadolski, *Duch Święty w liturgii*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, dz. cyt., s. 223.

⁵⁶ DV 28.

⁵⁷ Por. DV 44.

⁵⁸ Por. C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 163–164, 166.

Duch Święty ma ponadto przekonywać świat o sędzie, przede wszystkim wykazując winę świata w skazaniu Jezusa na śmierć krzyżową – Jezusa, który przyszedł ten świat zbawić (por. J 3, 17; 12, 47). Celem owego przekonywania świata o grzechu i sprawiedliwości jest zbawienie ludzi i świata, który musi uznać przewrotność swojego grzechu⁵⁹. Papież uświadamia nam, że przekonywanie świata przez Ducha Świętego jest „kontynuowaniem w nim Chrystusowego dzieła zbawienia”⁶⁰, które Duch Święty przejmuje. Duch Święty bowiem „sądzi” świat nie tylko w znaczeniu negatywnym, ale też poprzez objawienie prawdy zbawczej. Ekonomia zbawienia, którą ogłasza Duch Święty, raczej osłania człowieka przed sądem, gdyż nie odrzuca go ani nie potępia⁶¹.

Jan Paweł II podkreśla, że Duch Święty, który „przenika głębokości Boga samego” (1 Kor 2, 10), przekonując świat o grzechu, wyprowadza z tych głębokości Bożą odpowiedź na ludzki grzech, która zamyka proces przekonywania o grzechu⁶². To oznacza, że Duch Pański przekonuje świat nie tylko o grzechu Golgoty i grzechu pierworodnym, ale także o każdym ludzkim grzechu, ukazując jego związek z Krzyżem Chrystusa. Duch Święty wzywa każdego człowieka z osobna, aby ujrział swój grzech w tej perspektywie, ponieważ grzechy osobiste „tworzą podstawowe środowisko grzechów” właśnie na podstawie grzechu pierworodnego i grzechu świata⁶³. Każdy grzech ma szeroki zasięg, bo dotyka nie tylko człowieka, który go popełnia, ale także innych ludzi, zwracając się pośrednio lub wprost przeciwko innym. Chociaż grzech jest zawsze grzechem indywidualnym, można także mówić o „wspólnocie grzechu”: grzech zwraca się zawsze przeciwko wspólnocie, przeciwko jedności, a zatem przeciwko woli Chrystusa, który o prawdziwą jedność bardzo zabiegał (por. J 17, 11)⁶⁴.

⁵⁹ Por. K. Wojtyła, *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972, s. 139–140.

⁶⁰ DV 27.

⁶¹ C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 165.

⁶² Por. DV 32, 39.

⁶³ DV 32.

⁶⁴ Por. Sobór Watykański II, dekret *Unitatis redintegratio*, 1; Jan Paweł II, list apost. *Tertio Millennio Adveniente*, 34.

Na drodze przekonywania o grzechu Duch Święty napotyka niestety na wewnętrzny opór człowieka, na „nieprzenikliwość sumienia”. Chodzi o taki stan, w którym dusza niejako utwierdza się w wolnym wyborze trwania w grzechu. Pismo Święte taki stan człowieka obrazowo nazywa zatwardziałością serca (Ps 81; 80, 13; Jr 7, 24; Mk 3, 5). Jak nauczał Pius XII, a za nim Jan Paweł II, we współczesnym świecie temu pojęciu biblijnemu odpowiada stan utraty poczucia grzechu, określane jako „grzech tego wieku”. Prowadzi on do tego, że neguje się zdolność człowieka do popełniania grzechów, a w ślad za utratą poczucia grzechu idzie również „utrata poczucia Boga”⁶⁵.

Taki stan trwania w zamknięciu na Boga ma swoje źródło w ludzkiej słabości i grzeszności, która prowadzi do wewnętrznej walki pomiędzy otwieraniem się na zbawcze działanie Ducha Świętego a sprzeciwem wobec Niego. Jan Paweł II podkreśla, że opór człowieka przeciwko zbawczemu przekonywaniu świata o grzechu przez Ducha Świętego znajduje swój przejaw we współczesnym świecie w teorii oraz praktyce materializmu, który „wyklucza radykalnie obecność i działanie Boga w świecie i człowieku”⁶⁶.

Z powyższych treści wynika nieodzowna potrzeba współpracy człowieka z Duchem Świętym. Człowiek powinien mieć głębokie przekonanie, że zwycięstwo należy do Chrystusa i do tych wszystkich, którzy czerpią z Niego moc do kroczenia drogą miłości. Braterska miłość, mająca swoje źródło w Bogu, pozwoli w pełni odkryć i przyjąć światło Ducha Świętego. Na tym też polega posłannictwo Kościoła⁶⁷. Chrześcijanie zatem, mając wzór w Chrystusie wypędzającym złe duchy, powinni „walczyć z «bezgrzesznym» stanem swojego świata”⁶⁸. Ze współpracy człowieka z Duchem Świętym wynika również to, że Chrystus, sam dając nam udział w Duchu Świętym, „kontynuuje dokonane w sobie wydarzenie Ducha”⁶⁹.

Podsumowując, należy stwierdzić, że Jan Paweł II, mówiąc o Duchu Świętym jako o Tym, który „przekonuje świat o grzechu”, uwidacznia Jego

---

⁶⁵ Por. Jan Paweł II, *adhort. apost. Reconciliatio et paenitentia*, 18.

⁶⁶ DV 55–56.

⁶⁷ J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 210.

⁶⁸ A. Ganoczy, *Nauka o stworzeniu*, Kraków 1999, s. 96.

⁶⁹ E. Piotrowski, *Duch Chrystusa*, dz. cyt., s. 68.

niezwykłą funkcję w relacji do zbawczej misji Syna. Dlatego Duch Święty jawi się jako „demaskator” grzechu. Demaskowania grzechu Duch Prawdy dokonuje jednak nie w celu zniszczenia świata, ale w celu jego ocalenia i zbawienia⁷⁰.

2.2. Duch Święty objawia ekonomię miłości

Jan Paweł II w swojej encyklice o Duchu Świętym podkreśla, że Mesjasz będzie cierpiał za grzechy świata (Iz 53, 5–6.8), a Jego posłannictwo przyniesie owoce zbawienia dla całej ludzkości (por. Iz 49, 6)⁷¹. W Nim zostało „przygotowane zbawienie wobec wszystkich narodów”, które miało się dokonać za cenę wielkiego cierpienia na Krzyżu (por. Łk 2, 25–35)⁷². Papież przypomina, że wyznanie Jana Chrzciciela: „Oto Baranek Boży, który gładzi grzech świata” (J 1, 29) jest jednocześnie wyznaniem wiary w odkupieńcze posłannictwo Jezusa z Nazaretu⁷³, które miało się zrealizować za cenę Jego zbawczej ofiary⁷⁴.

Przez ofiarę ze swojego życia Pan Jezus „zbawił grzech”⁷⁵, dlatego też Duch Święty ukazuje go zawsze w perspektywie Chrystusowego Krzyża i dokonanego przez Pana Jezusa dzieła zbawienia. W ten sposób Duch Święty objawia ekonomię Bożej miłości. Termin „zbawić” oznacza wyzwolić od zła⁷⁶. Chrystus, wyzwalając nas „od zła”, wyzwolił nas jednocześnie „ku dobru”, a także „ku prawdzie”, którą jest On sam (por. J 14, 6), ku wolności od tego zła i grzechu, czyli „ku wolności dzieci Bożych” (por. Rz 8, 21). Dokonuje się to dzięki przyjsciu „łaski i prawdy” (por. J 1, 14), uwalniających od grzechu, który „wyobcowuje” człowieka w jego wnętrzu. Ponieważ w głębinach ludzkiej egzystencji grzech oznacza „niewolę”, Jan Paweł II podkreśla, że wyzwolenie dokonane przez Chrystusa jest

⁷⁰ Por. J. Buczek, *Pneumatologia w nauczaniu „śrobowym” Jana Pawła II*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, dz. cyt., s. 254.

⁷¹ Por. DV 16.

⁷² Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, dz. cyt., s. 453.

⁷³ Por. DV 19.

⁷⁴ Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, dz. cyt., s. 452–453.

⁷⁵ Por. DV 44.

⁷⁶ Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, dz. cyt., s. 451–452.

„wyzwoleniem tego, co najgłębsze w człowieku, co dotyczy jego stosunku z Bogiem”. Zatem Pan Jezus, przynosząc człowiekowi dar wyzwolenia, przynosi mu dar wolności dzieci Bożych (por. Rz 8, 15)⁷⁷, wolności, która jest ściśle połączona z prawdą⁷⁸.

Ujęcie grzechu w perspektywie zbawienia nazywa papież „grzechem zbawionym”, to znaczy „poddanym zbawczej mocy Odkupienia”⁷⁹. Dlatego można stwierdzić, że „zbawcza ekonomia Boża odcina niejako człowieka od sądu, czyli od potępienia, jakim porażony został grzech szatana” (por. Ef 6, 12), który błogosławiony Jan Paweł II nazywa „grzechem potępionym”⁸⁰. Jeżeli mówimy o „grzechu zbawionym”, to należy mówić również o grzesznym świecie, który także został zbawiony. Dlatego świat z ufnością „oczekuje”, aż objawią się synowie Boży (por. Rz 8, 19), a wtedy i on zostanie całkowicie wyzwolony od zepsucia (por. Rz 8, 20–21)⁸¹.

Papież przypomina, że odkupieńcza ekonomia miłości w Jezusie Chrystusie, którą ludziom objawia Duch Święty, została zrodzona z „ból” Ojca. Dlatego przekonywać świat o grzechu oznacza również „objawiać ból”, jaki osiąga głębokości samego Boga z powodu ludzkich grzechów. Grzech jest „obrazą Boga”, czyli „odrzuconiem Ducha, który jest Miłością oraz Darem”. Ból ten jest wyrażony w Piśmie Świętym słowami: „Żał mi, żem stworzył człowieka” (Rdz 6, 7). Jednocześnie ów „ból” Ojca jest wyrazem współczucia człowiekowi, który upadł przez grzech⁸². Antoni Tronina ów pojawiający się w sercu Boga ból nazywa „skrzyżowaniem stwórczej Miłości i stworzonej wolności” oraz podkreśla, że „cierpienie” Boga jest spowodowane właśnie ludzkim grzechem i przewrotnością⁸³.

---

⁷⁷ Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, dz. cyt., s. 56.

⁷⁸ Wolność jest połączona z prawdą tak jak rozum z wolą i one są „istotnymi częściami osoby ludzkiej” oraz „tworzą akt ludzki”, zob. B. Kloppenburg, *Wyzwalająca moc prawdy (Chrystusa)*, dz. cyt., s. 65.

⁷⁹ DV 44.

⁸⁰ DV 28.

⁸¹ Por. J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie (DV n. 55–56)*, dz. cyt., s. 124; A. Ganoczy, *Nauka o stworzeniu*, dz. cyt., s. 64–65.

⁸² Por. DV 39. C. S. Bartnik mówi, że Bóg przeżywa „swoisty ból Miłości odtrąconej”, zob. *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 170.

⁸³ Por. A. Tronina, *Duch, który przeobraża cierpienie w odkupieńczą miłość*, dz. cyt., s. 186–187.

Zadaniem Ducha-Miłości jest zatem „przetworzyć sprawę grzechu ludzkiego w nowe obdarowanie zbawczą miłością”. Papież naucza, że to z Ducha Świętego, który jest jedno z Ojcem i Synem, „rodzi się owa zbawcza ekonomia, która napełnia dzieje człowieka darami Odkupienia”. Oznacza to, że w miejsce grzechu, jeżeli człowiek żałuje, czyli jeżeli ma udział w „ból” samego Boga, wchodzi Duch Święty z nowym obdarowaniem Miłością, która odkupi świat. W tej perspektywie „przekonywać o grzechu” oznacza objawiać wobec stworzeń i ludzkich sumień prawdę, że ludzki grzech został przewyżniony przez ofiarę Bożego Baranka, który swoim posłuszeństwem naprawił nieposłuszeństwo człowieka. Jest to jeszcze jeden sposób, w jaki Duch Święty przekonuje świat o grzechu⁸⁴. Innymi słowy, w Jezusie Chrystusie „ból” Boga z powodu popełnionego przez człowieka grzechu „dzięki Duchowi Świętemu zyskuje ostateczny, ludzki wyraz”, ponieważ On „wyprowadza nową miarę obdarowania człowieka i stworzenia od początku”. Oznacza to, że Duch-Miłość „przywodzi człowieka na nowo do uczestnictwa” w życiu Boga, bo On sam jest „Darem nowego i wiecznego życia”⁸⁵.

Duch Święty, który jako Ogień z nieba przenikał ofiarę Syna Bożego oraz „wyprowadził z cierpienia zbawczą miłość”, najlepiej zna jej wartość oraz znaczenie dla dobra i wyzwolenia człowieka spod mocy zła. On również został „przyniesiony” apostołom w ranach Odkupiciela, aby Jego mocą odpuszczali grzechy (por. J 20, 22n)⁸⁶. Papież zauważa, że Duch Święty w całej Tajemnicy Paschalnej ukazuje się jako „Ten, który sam ma dalej prowadzić zbawcze dzieło zakorzenione w ofierze Krzyża”. Dlatego Duch Pański, który został dany przez Jezusa apostołom i Kościołowi, jest pierwszym i nadrzędnym podmiotem urzeczywistniania zbawczego dzieła Chrystusa w duszy człowieka i w dziejach świata. Będzie ono polegało na prowadzeniu człowieka do rozpoznania grzechu oraz na skierowaniu go ku dobru⁸⁷. Duch Święty „stanowi o ciągłości” dzieła Chrystusowego, gdyż z niego „bierze i wszystkim przekazuje”. Autor encykliki

⁸⁴ DV 39.

⁸⁵ DV 41; por. A. Tronina, *Duch, który przeobraża cierpienie w odkupieńczą miłość*, dz. cyt., s. 189.

⁸⁶ Por. DV 40; U. Szwarz, *Duch Święty jako życiodajna zasada*, dz. cyt., s. 46.

⁸⁷ DV 42.

podkreśla, że przez to Duch Święty nieustannie „wchodzi w dzieje świata poprzez serce człowieka”⁸⁸, umożliwiając w ten sposób „przyjęcie i uewnętrznienie tego dziedzictwa, które Jezus Chrystus wysłużył dla ludzi na krzyżu”⁸⁹. Również w katechezach o Duchu Świętym papież nazywa tę Jego obecność w ludzkich sercach „obecnością wewnętrzną”, to znaczy „duchową”, która jest jednocześnie wypełnieniem się proroctwa Ezechiela zapowiadającego otrzymanie przez ludzi od Boga „nowego serca i nowego ducha” (por. Ez 36, 26–27)⁹⁰.

Krew, którą Pan Jezus przelał na drzewie krzyża, ma „moc oczyszczenia sumień” (Hbr 9, 14). Św. Jan Paweł II mówi, że ona „niejako otwiera Duchowi Prawdy drogę do wnętrza człowieka, do sanktuarium ludzkich sumień”⁹¹. Papież zauważa, że On tych, którzy pozwalają przekonać siebie o grzechu, „wyprowadza z orbity” sądu, którym został osądzony władca tego świata (por. J 16, 11), a „wprowadza” do „sprawiedliwości”, która jest w Jezusie Chrystusie (por. J 16, 15). W niej Duch Święty „objawia się i uobecnia w człowieku jako Duch życia wiecznego”⁹². Papież dalej poucza, że Duch Święty, będąc światłem duszy oraz wewnętrznym nauczycielem, daje człowiekowi łaskę „duchowego zrozumienia” woli Bożej⁹³, która zawsze jest ukierunkowana na dobro człowieka, czyli na jego zbawienie. Ukazując zbawczą wolę Boga w wymiarze ostatecznym, Jan Paweł II ukazuje odkupienie jako „dar miłości Boga w Chrystusie”⁹⁴.

⁸⁸ DV 67. Lecz serce ludzkie musi mieć usposobienie wolne, chętne do współpracy z Duchem Świętym. Zob. J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 204.

⁸⁹ J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 196.

⁹⁰ Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, dz. cyt., s. 340–341. Pojęcie „nowego serca” w Starym Testamencie służy do oznaczenia „osobowego centrum, siedziby wszelkich możliwości duchowych człowieka”. Janusz Nagórny mówi, że to pojęcie jest w zasadzie równoznaczne z terminem „sumienie”, natomiast „dar nowego Ducha oznacza rzeczysistą i dogłębną przemianę tego centrum, która zdynamizuje całe życie człowieka”. Zob. J. Nagórny, *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, dz. cyt., s. 194–195.

⁹¹ DV 42.

⁹² DV 48.

⁹³ Por. Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, dz. cyt., s. 361–362; R. Karwacki, *Zamieszkiwanie Ducha Świętego w człowieku obdarowanym łaską. Implikacje pneumatologiczne teologii XIX wieku*, [w:] *Wokół tajemnicy Ducha Świętego*, Opole 1998, s. 75 (Sympozja, 27).

⁹⁴ Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, dz. cyt., s. 455.

2.3. Duch Święty nawołuje do nawrócenia

W przekonywaniu przez Ducha Świętego o grzechu zawarte jest nie tylko ukazanie tkwiącego w grzechu zła, ale również skierowanie ku dobru. Dzięki temu, że Duch Święty jest dawcą wszelkich darów, człowieka, który wzywa Jego pomocy, może ocalić zbawcza moc Boga. To pod Jego wpływem dokonuje się nawrócenie serca ludzkiego będące warunkiem przebaczenia grzechów. Nie nastąpi ono, jeżeli nawracający się nie będzie przejęty „wewnętrznym żalem” oraz nie postanowi szczerzej i mocniej poprawy⁹⁵.

Na drodze przekonywania świata o grzechu Duch Święty spotyka się z „trudem sumienia ludzkiego”, podkreśla papież. Trud ten jest nieodzowny w nawróceniu, gdyż prowadzi do odwrócenia się od grzechu w celu „odbudowania” w sercu człowieka prawdy i miłości. Człowiekowi nie jest łatwo przyznać się do popełnionego zła, tym bardziej, że gdy poddaje je pod osąd własnego sumienia, w jego wnętrzu rodzi się cierpienie. Staje się ono szczególnie głębokie, gdy Duch Święty „dozwała ludzkiemu sumieniu uczestniczyć w bólu” Boga-Trójcy, ale ma jednocześnie charakter zbawczy. Takie usposobienie ludzkiego serca i ducha autor encykliki nazywa prawdziwym nawróceniem, czyli „ewangeliczną metanoią”⁹⁶.

Jan Paweł II wskazuje, że ten trud ludzkiego serca i sumienia na drodze ku nawróceniu odzwierciedla proces przemieniający wyrzut w zbawczą miłość. Dokonuje się to za sprawą „utajonego szafarza zbawczej siły”, jakim jest Duch Święty. To On, nawołując człowieka do nawrócenia, czyli do porzucenia grzesznego sposobu życia, sprawia, że człowiek stopniowo otwiera się w stronę przebaczenia, odpuszczenia grzechów oraz w stronę Miłości⁹⁷. Komentator encykliki dodaje, że człowiek zostaje wtedy przemieniony od wewnątrz poprzez ponowne upodobnienie się do Chrystusa, poprzez stawanie się „nowym Adamem”, który „porzucił dawnego człowieka” (por. Ef 4, 22–24), człowieka „cielesnego”, wzdrzającego się przed trudem i cierpieniem, a przyobłócił się w „człowieka duchowe-

⁹⁵ Por. DV 42.

⁹⁶ DV 45.

⁹⁷ DV 45; por. B. Ibał, *Odważyć się na Ducha*, dz. cyt., s.72.

go”. To duchowe ciało nowego Adama posiada radość, której źródłem jest możliwość dawania siebie w darze. Dlatego wymiar osobisty „włącza się w strukturę relacji międzysobowych”, ma wymiar społeczny i może służyć pomocą w przezwyciężaniu zewnętrznego wymiaru oporu i sprzeciwu wobec Ducha Świętego⁹⁸.

Wymiar społeczny ujawnia się również przez to, że w dziele nawoływania do nawrócenia Duch Święty posługuje się ludźmi – zwłaszcza tymi, którym Pan Jezus zlecił posłannictwo głoszenia Dobrej Nowiny o zbawieniu oraz dał Ducha Świętego, w mocy którego mają odpuszczać grzechy. Pierwsze wystąpienie Piotra po otrzymaniu w dniu Pięćdziesiątnicy Ducha Świętego przez modlących się w Wieczerniku apostołów wraz z Maryją jest nie tylko świadectwem o Chrystusie Ukrzyżowanym i Zmartwychwstałym, ale także przekonywaniem świata o grzechu przez Ducha Świętego za pośrednictwem pierwszego papieża (por. Dz 2, 22–24). Jan Paweł II podkreśla, że chodzi tu przede wszystkim o grzech odrzucenia Mistrza z Nazaretu aż po wyrok śmierci i mękę krzyżową. Również przy innych okazjach pojawiają się podobne wypowiedzi, spisane w Dziejach Apostolskich (por. Dz 3, 14n; 4, 10.27n; 10, 39; 13, 28n)⁹⁹.

Ojciec święty pisze, że począwszy od świadectwa apostołów o ukrzyżowanym i zmartwychwstałym Panu w dniu Pięćdziesiątnicy, przekonywanie świata o grzechu ukazuje swój wymiar zbawczy. Przekonywanie to nie ma na celu oskarżenia czy potępienia świata, lecz jego zbawienie (por. J 3, 17; 12, 47). Warunkiem wejścia w orbitę zbawienia, zgodnie z nauczaniem apostoła Piotra, jest przyjęcie chrztu na odpuszczenie grzechów, co umożliwi otrzymanie w darze Ducha Świętego (por. Dz 2, 37n)¹⁰⁰.

Jan Paweł II zauważa, że przekonywanie o grzechu poprzez posługę apostołską zostaje odniesione do odkupieńczej mocy Chrystusa ukrzyżowanego i zmartwychwstałego. Apostoł Piotr, mówiąc o grzechu niewiary wobec Syna Człowieczego oraz o grzechu ukrzyżowania, daje jednocześnie świadectwo o zwycięstwie nad grzechem. Jest to zwycięstwo, które

---

⁹⁸ Por. J. Nagórny, *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie (DV n. 55–56)*, dz. cyt., s. 128.

⁹⁹ DV 30.

¹⁰⁰ Por. DV 31.

„dokonało się poniekąd za pośrednictwem tego właśnie grzechu – największego”, jakim było zabójstwo Syna Bożego¹⁰¹.

Z powyższych rozważań wynika, że nawoływanie przez Ducha Świętego do nawrócenia polega na przekonywaniu człowieka o konieczności zwrócenia się do Ducha Świętego w celu otrzymania siły do podjęcia nowego sposobu życia na wzór „nowego Adama”, pozyskania zdolności wyzwolenia się z uczynków ciała i pełnienia uczynków ducha, które polegają na ofiarowaniu swojego życia za braci na wzór Chrystusa¹⁰².

2.4. Duch Święty przekonuje o odpuszczeniu grzechów

Konsekwencją przekonywania o grzechu jest przekonywanie o odpuszczeniu grzechów w mocy Ducha Świętego, który jako prawdziwy Pocieszyciel uwalnia nas z niszczącej mocy grzechu. Droga do nawrócenia domaga się przekonania o grzechu, „wewnętrzny sąd sumienia”, możliwego dzięki działaniu Ducha Prawdy we wnętrzu człowieka, którego skutkiem jest obdarowanie łaską i miłością, a zarazem „obdarowanie prawdą sumienia i pewnością Odkupienia”¹⁰³. Papież podkreśla, że przyjęcie daru odpuszczenia grzechów poprzez przekonywanie o grzechu łączy się z przyjęciem Ducha Świętego (por. J 20, 22).

Odpuszczenie grzechów nie może jednak nastąpić bez całoosobowego zaangażowania się osoby ludzkiej. Człowiek popełnia grzech jako wolny, zatem dobrowolnie powinien też zaangażować się w drogę powrotu do przymierza z Bogiem. Dokonuje się to w spotkaniu wolnej osoby ludzkiej z Osobą Ducha Świętego, który staje się „najgłębszym podmiotem człowieka”, którego czyni na powrót „świętym” dzieckiem Bożym¹⁰⁴. Wraz z nawróceniem, czyli odpuszczeniem grzechów w mocy krzyżowej ofiary

¹⁰¹ DV 31.

¹⁰² Tę zdolność do ofiarowania siebie na wzór Chrystusa autor nazywa „uniesieniem miłości”. Por. B. Ibal, *Odważyć się na Ducha*, dz. cyt., s. 69–72; por. T. Dola, *Zbawczy sens Wcielania w świetle formuły admirabile commercium*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, dz. cyt., s. 147.

¹⁰³ DV 31.

¹⁰⁴ Por. C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 171. Autor komentarza zauważa wkład Jana Pawła II w kerygmat o pneumatologicznej ekonomii zbawienia poprzez wprowadzenie interpretacji personalnej.

Chrystusa przychodzi sam Duch Święty na mocy tej samej Ofiary oczyszczającej sumienia (por. Hbr 9, 14). W tej tajemnicy staje się On rzeczywiście nowym Pocieszycielem¹⁰⁵, gdyż właśnie w celu odpuszczenia grzechów został przez Jezusa Chrystusa posłany¹⁰⁶.

Zakończenie

Analiza materiału źródłowego oraz komentarzy do encykliki Jana Pawła II *Dominum et Vivificantem*, jak również teksty teologów zajmujących się problematyką grzechu w świetle działania Ducha Świętego pozwoliły na przedstawienie myśli papieskiej w tym zakresie. Grzech, który swoim korzeniem tkwi w decyzji pierwszych ludzi, prowadzi do degradacji nie tylko jednostki ludzkiej, ale także całych społeczeństw, które składają się z takich grzesznych ludzi. Rozciąganie się władzy grzechu nad ludzkością przerwał swoim dziełem zbawczym Pan Jezus, jednak proces zrywania z grzechem wciąż trwa i nadal wymaga od człowieka zaangażowania się po stronie Boga, który działa w swoim Duchu w sercach ludzkich. W tym kontekście istotne jest zwrócenie uwagi na moc, która władzę Pana Jezusa została dana Kościołowi na odpuszczenie grzechów. Termin „odpuszczenie” w Nowym Testamencie oznacza „usprawiedliwienie”, czyli prawdziwe Boże przebaczenie, a jako takie jest ze strony Boga darem dla wspólnoty. Dla apostołów dar, który otrzymali od Mistrza, oznaczał zobowiązanie do podjęcia działania wobec tych, którzy grzeszą. W mocy Ducha Świętego oraz z polecenia Pana Jezusa mają władzę odpuszczania grzechów w Jego Kościele również dzisiaj. Dlatego Sakrament Pokuty, sprawowany właśnie w Kościele, powinien być postrzegany przez jego członki jako „trybunał miłosierdzia”, gdzie Duch Święty pełni funkcję naszego adwokata i pocieszyciela¹⁰⁷, a także jako „miejsce duchowego leczenia”¹⁰⁸, do którego doprowadza Boża Miłość w Osobie Ducha Świętego.

---

¹⁰⁵ Por. DV 45.

¹⁰⁶ Por. C. S. Bartnik, *Duch Święty a hamartologia*, dz. cyt., s. 161.

¹⁰⁷ Por. DV 64.

¹⁰⁸ Por. I. Mroczkowski, *Duch, który przekonuje świat o grzechu*, art. cyt., s. 146–147.

Dla człowieka współczesnego, często nieświadomego własnej słabości i grzeszności, treści nauczania papieskiego mają szczególną wartość i znaczenie, gdyż mogą mu pomóc w odnalezieniu prawdy o sobie i o Bogu. Spojrzenie na własną kondycję we właściwej perspektywie umożliwi człowiekowi podjęcie trudu na rzecz przemiany społeczeństwa poprzez pracę nad sobą i współpracę z łaską Bożą, która człowieka nie tylko usprawiedliwia, lecz także uświęca¹⁰⁹.

---

¹⁰⁹ Zob. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, 1989 i 1995.

Summary

Universalism of sin and the mission of the Holy Spirit in the light of the the encyclical letter of John Paul II *Dominum et Vivificantem*

Sin and its consequences are present in life of every human being. However, the awareness of sin in contemporary world has decreased significantly, both in its individual and social dimensions. That is why this article intends to outline main ideas of the papal teaching about sin and salvific role of the Holy Spirit. Looking into the nature of sin, John Paul II describes it in the light of salvific work of Christ as well as work of the Holy Spirit in the heart of each man and woman. At the core of the sin of crucifixion of Jesus lies rejection of His mission whereas the sin against the Holy Spirit presupposes a radical refusal to be converted and therefore to accept forgiveness offered by God. In this difficult situation the Holy Spirit comes with an offer of the remission of sins. For this action to be successful it is necessary to recognize sin in one's conscience. That is why the mission of the Holy Spirit consists in convincing of sin, righteousness and judgment. The Pope points out that Jesus Christ's salvific work encompasses somehow every single human sin. The Holy Spirit reveals in man's heart economy of God's love which invites to conversion.

Keywords: Holy Spirit, salvation, sin, sin against the Holy Spirit, conscience, convincing, remission

Uniwersalizm grzechu i misja Ducha Świętego
w świetle encykliki Jana Pawła II *Dominum et Vivificantem*

Grzech i jego skutki wpisują się w gamę doświadczeń życiowych każdego człowieka. W świecie współczesnym obserwuje się jednak znaczący zanik świadomości grzechu, zarówno w jego wymiarze indywidualnym jak i społecznym. Dlatego autorka niniejszego artykułu podejmuje próbę przybliżenia papieskiej nauki o grzechu i zbawczej roli Ducha Świętego. W swoich rozważaniach na temat grzechu Jan Paweł II ukazuje go w perspektywie dzieła Zbawienia, którego dokonał Jezus Chrystus oraz w świetle działania Ducha Świętego w sercu każdego człowieka. Grzech niewiary w zbawcze posłannictwo Chrystusa, płynący z grzechu pierwszych ludzi, doprowadził do zbrodni ukrzyżowania, podczas gdy grzech przeciwko Duchowi Świętemu zakłada odmowę przez człowieka nawrócenia i tym samym nieprzyjęcia przebaczenia ofiarowanego przez Boga. W tej złożonej sytuacji stworzonej przez wybór ludzki Duch Święty przychodzi z ofertą odpuszczenia grzechów. Warunkiem odpuszczenia jest uznanie grzechu w sumieniu. Dlatego właśnie misja Ducha Bożego polega na „przekonywaniu” o grzechu, sprawiedliwości i sądzie. Papież naucza, że każdy grzech ludzki został ogarnięty przez dzieło zbawcze Jezusa Chry-

stusa. Działający we wnętrzu człowieka Duch Święty objawia ekonomię Bożej miłości, która zaprasza do nawrócenia.

Słowa kluczowe: Duch Święty, zbawienie, grzech, grzech ukrzyżowania, grzech przeciwko Duchowi Świętemu, sumienie, przekonywanie, odpuszczenie

Bibliografia

Bartnik C. S., *Duch Święty a hamartologia*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, red. A. L. Szafrąński, Lublin 1994, s. 161–171.

Buczek J., *Pneumatologia w nauczaniu „środowym” Jana Pawła II*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 235–259.

Deseille P., *Grzech, zbawienie, przebóstwienie. Ujęcie prawosławne*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, red. Lucjan Balter i in., Poznań 1997, s. 420–427 (Kolekcja Communio, 11).

Dola T., *Zbawczy sens wcielenia w świetle formuły admirabile commercium*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, red. Lucjan Balter i in., Poznań 1997, s. 145–156 (Kolekcja Communio, 11).

Ganoczy A., *Nauka o stworzeniu*, przeł. J. Fenrychowa, Kraków 1999 (Podręcznik Teologii Dogmatycznej, 3).

Gręś S., *Eschatologiczny wymiar obecności Ducha Świętego w ziemskim życiu człowieka*, [w:] *Duch odnowiciel*, red. L. Balter i in., Poznań 1998, s. 341–354 (Kolekcja Communio, 12).

Ibal B., *Odważyć się na Ducha*, „Międzynarodowy Przegląd Teologiczny Communio” 2 (104) 1998, s. 68–78.

Jan Paweł II, *Adhortacja apostołska Reconciliatio et poenitentia*.

Jan Paweł II, *Encyklika Dominum et Vivificantem*.

Jan Paweł II, *List apostołski Tertio Millennio Adveniente*.

Jan Paweł II, *Wierzę w Ducha Świętego Pana i Ożywiciela*, tekst polski: Watykan 1992.

Jan Paweł II, *Wierzę w Jezusa Chrystusa Odkupiciela*, tekst polski: Watykan 1989.

Karwacki R., *Zamieszkiwanie Ducha Świętego w człowieku obdarzonym łaską. Implikacje pneumatologiczne teologii XIX wieku*, [w:] *Wokół tajemnicy Ducha Świętego*, Opole 1998, s. 69–89 (Sympozja, 27).

Katechizm Kościoła katolickiego, Poznań 1994.

Kloppenburger B., *Wyzwalająca moc prawdy (Chrystusa)*, [w:] *Tajemnica odkupienia*, red. Lucjan Balter i in., Poznań 1997, s. 54–68 (Kolekcja Communio, 11).

Kudasiewicz J., *Duch Święty a grzech świata (J 16, 7–11)*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 173–182.

Mroczkowski I., *Duch, który przekonywa świat o grzechu*, [w:] *Duch Święty w posłudze Kościoła wobec Świata: materiały z Duszpasterskich Wykładów Akademickich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 27–28 sierpnia 1998*, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 1999, s. 131–149.

Nadolski B., *Duch Święty w liturgii*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 221–231.

Nagórny J., *Duch Święty „natrafia na opór i sprzeciw” w dzisiejszym świecie (DV n. 55–56)*, [w:] *Duch Święty w posłudze Kościoła wobec świata: materiały z Duszpasterskich Wykładów Aka-*

demickich w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim 27–28 sierpnia 1998, red. J. Nagórny, J. Gocko, Lublin 1999, s. 97–130.

Nagórny J., *Duch Święty w sumieniu chrześcijańskim*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 193–213.

Pozo G., *Chrześcijańskie życie w Duchu i według Ducha*, [w:] *Duch odnowiciel*, red. L. Balter i in., Poznań 1998, s. 218–232 (Kolekcja Communio, 12).

Sobór Watykański II, Dekret o ekumenizmie *Unitatis redintegratio*, [w:] Sobór Watykański II, *Konstytucje, dekryty, deklaracje*, Poznań 1967, s. 203–218.

Staniek E., *W trosce o sumienie*, Kraków 1996.

Szafrański A. L., *Udzielanie się Boga w Duchu Świętym*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 85–101.

Tronina A., *Duch, który przeobraża cierpienie w odkupieńczą miłość*, [w:] *Dominum et Vivificantem. Tekst i komentarze*, Lublin 1994, s. 183–192.

Warzeszak J., *Działanie Ducha Świętego w świecie i w Kościele według średniowiecznej szkoły franciszkańskiej, Niepokalanów 1992*.

Wojtyła K., *U podstaw odnowy. Studium o realizacji Vaticanum II*, Kraków 1972.